

Avigdor Herzog*

HOL VAN A ZSIDÓ ZENE? A MUZSIKÁS EGYÜTTES ZSIDÓ NÉPZENEI KAZETTÁJÁRÓL

Kőbányai János jóvoltából kezembe került egy kazetta. János küldte nekem ide Izraelbe. Felirata arról értesít, hogy a zene, melyet az tartalmaz, „magyar zsidó népzene” lenne. Azt írom: „lenne”, mert tamáskodom, hogy közel ötven év múltával még mindig élne Magyarországon zsidó zene.

Minden amellett szól, hogy úgy tudjuk; ez a zene örökre elveszett. Homályba süllyedt. Hiszen tanúi és szenvedő alanyai voltunk a zsidóság végleges felszámolásának.

Ahhoz, hogy egy zenei tradíció fennmaradjon és szervesen tovább éljen, alkosson, egy életerős társadalomra és lüktetően élő kultúrára van szükség. Hol volt ilyenfajta zsidó társadalom az elmúlt fél évszázad folyamán Magyarországon? Bartók Bélával vallom én is: igazi népzene csak olyan forrásból fakad, melyet „sokan, sokáig” gyakorolnak. 1945 után mit várhatunk ettől a kazettától? Milyen zsidó zenét?

Izraelben és külföldön is újra divatba jött a zsidó zene. Mindenféle jó és kevésbé jó előadás plakátjára, kazettákra, hanglemezek borítójára nyomtatják rá a varázsigét: zsidó zene. Vonzó fogalom mögé rejtik a reklámot, s a „zsidó zene” szlogen csaknem mindig beváltja a „szemcsapda” célját.

Rendet kellene teremteni ebben a dzsungelben, ahol mindenki mindent, minden formában szabadon hirdethet. Nem én vagyok arra hivatott, hogy megváltoztassam a reklámozás törvényeit, de legalább a zsidó zene terén szeretném a fogalmakat tisztázni.

Mi, etnomuzikológusok így határozzuk meg: szorosan vett zsidó (tradicionális) zene az, amit zsidók szolgáltattak saját maguknak ünnepeiken, jeles napjaikon és más, a begyökerezett szokások szellemében megtartott társadalmi megnyilvánulásainkon. Tehát ennek a zenének megvannak az egész pontosan meghatározott előadói, befogadói és keretei (azaz ideje és helye). Szélesebb értelemben talán még a zsidó zene keretébe lehetne sorolni azt a zenét is, amely ugyan nem a funkciót betöltő zene az előadás pillanatában, de miután az előadóknak és a kritikus hallgatóknak (igen, a kritikus hallgatók is aktív részesei az előadásnak) vérükben van ez a zene és annak minden ismert nüansza, fordulata: képesek együtt egy, a tradícióhoz nagyon közel álló atmoszférát teremteni, aminek következtében még egy ilyen milióban is felcsenghet a tradicionálishoz nagyon közel álló muzsika. Közelálló, de nem azonos zene.

Midőn a fenti sorokat írtam, még nem bontottam fel a kazettát borító celofánt. Még nem hallottam a felvett, feltehetőleg szép zenét.

Miközben becsúsztatom a kazettát a magnókészülékbe, elolvasom a borító ismertetőjét. Látom, hogy a *Muzsikás* együttes játssza a felvett zenét. Tudom, mert volt lehetőségem más felvételt is hallani tőlük, hogy az együttes repertoárja mennyire választékos, és mennyire igyekeznek magas nivójú eredeti hangzást elérni. Vajon a zene, amit a kazettáról hallani fogok,

közel tudja hozni, vagy legalább meg tudja-e közelíteni a hagyományos zsidó zene szellemét? Miután a tizennégy darab-ból kilencben olyan cigány zenészek játszanak, akik „még a háború alatt is rendszeresen játszottak zsidóknak” és a többi darabokban is megpróbálták a Muzsikások az ő archaikus zenélésüket beépíteni a lemez anyagába, megcsillan a halvány remény, hogy csodával határos módon mégis felcsendül valami a régmúlt, szélfúttá zene visszhangjából.

Meghallgattam a kazettát.

Kijelentem, hogy itt egy nem mindennapi, egyedülálló felvételtől van szó. Legalábbis számomra. Nem azért, mert itt valójában autentikus zsidó zenét produkálnak a „Muzsikások”. Arról, hogy ez miért mégsem az, fentebb már szóltam. Még csak azért sem, mert nagyon becsületesen, szépen előadott, a regionális stílushoz hűen azonosuló zenét játszanak, mély meggyőződéssel, hogy zsidó zenét támasztanak fel haló porából. Hanem azért, mert kitűnik, hogy létezik Magyarországon olyan együttes, amelynek az a célkitűzése, hogy zsidó zenét ajánljon közönségének. És feltehető, hogy közönség is akad, amely egy ilyen kazettát befogad. Úgy tűnik, nem is az a fontos, hogy bizonyíthatóan autentikus, „tösgyökeres (magyar)” zsidó zenét tartalmazzon a kazetta, hanem elég az, ha úgy hiszik az előadók és a közönség is.

Úgy vélem, hogy a Muzsikásékat nem anyagi számítás vezette, amikor ezt a kazettát életre hozták, hanem valami megmagyarázhatatlan (vagy talán nem is olyan megmagyarázhatatlan) patetikus törekvés. Jótánni valamit (amit nem lehet jótánni), tisztelni egy elmúlt, értékes kultúra előtt, ami Magyarországon élt. Egy zenei kultúra, melyet, amikor lehetett (kellett) volna, nemcsak hogy nem istáptáltak, de létjogosultságát is kétségbe vonták. Nemcsak hogy nem vették figyelembe, de kiközösítették a magyar nemzeti kultúrából. S miután sikerült e kultúrával élő közösséget nagyjából kiirtani, ezzel együtt a kultúra maga is eltűnt a nap alól... S most Muzsikásék megpróbálják életre kelteni a kísértő szellemet.

*A szerző a Jeruzsálemi Fonotéka alapító igazgatója

MUZSIKÁS EGYÜTTES

Röviden térnék ki az egyes darabokra: mivel, de még hasonlóval sem találkoztam a zsidó zenében hosszú pályám során, az a „Keserves” (4) és „Most jövök Gyuláról” (6).

Amelyek csak nagyon messziről és csak részleteiben emlékeztek egy-egy ismert hangvételre, dallamfordulatra, az a „Chasid (miért nem haszid?) lakodalmi táncok” (1) (nem az első és a második, hanem csak a harmadik dallam), a „Szombatesti búcsúztató” (7) első része. Megjegyzendő, hogy a zsidó hagyományban „szombateste” alatt elsősorban péntek estét értik, tehát ez a jelölés fogalomzavaró. Lehetne ehelyett

SEBESTYÉN MÁRTA

KŐBÁNYAI JÁNOS FOTÓI

NAGY VILÁG

A NAGYVILÁG havonta megjelenő folyóirat,
a világirodalom legújabb, legérdekesebb
novelláival, esszéivel, tanulmányaival
A NAGYVILÁG kapható az újságárusoknál és
Budapest legnagyobb könyvesboltjaiban
Előfizetési szándékáról értesítse
a szerkesztőséget:
Budapest, V., Széchenyi u. 1. 1054
Telefon: 13-21-160 és 11-20-859
Előfizetési díj egy évre 576 Ft, félévre 288 Ft

B U D A P E S T I K Ö N Y V S Z E M L E

IBUKISZ

KRITIKAI IRASOK

A TARSADALOMTUDOMÁNYOK

KÖREBOL

EDMUND BURKE RÖL
LAURENT SYERN - MÁRKUS GYÖRGYRÖL
ERŐS FERENC - DIVÁNYKEVERÉDESEK
WLODZIMIERZ BRUS - KORNAI JÁNOSRÖL
TANULMÁNYOK
BERTHOLD ROTHSCHILD - A PSZICHOANALÍZISRÖL
JANI KÖRÁLKA - A MAI CSEH TÖRTÉNETÍRÁS
PANETTI GÁBOR - A JOZSEFATTILA-KOMPLEXUM
LACKÓ MINÁLY - A SZÉCHENYIÉV
FOLYÓIRATOK A-TÖL Z-IG

M E G J E L E N I K 1993 TAVASZ N E G Y E D É V E N T E

„Szombatbúcsúztatónak” vagy „Szombat kimenetele dalának” nevezni ezt a dalt: és végezetül a „Chanuka Gyertyagyújtás” (13). Nem tudom, hol lehetett egy olyan hamukagyertyagyújtás, ahol cigányok vettek részt a dalok előadásában. Az az érzésem, hogy ezt a dallamot lekottázva egy gyűjtésben lelték fel (Simon Zoltán kollégám gyűjtése lenne?) és onnan újították fel.

Még közelebb áll az ismert zenei hagyományokhoz (s ez megint Simon Zoltán gyűjtése felé mutat) a „Szombatesti búcsúztató” (7) második része, az „adir ojom vónojro”. Idetartozik a „Szászrégeni zsidó tánc” (8), melyben a „Belz mein stetele Belz” dallamára ismerünk. A „Hat ein jid ein Weibele” (9) dallamvariánsa megjelenik a „Széki csárdások” (10) első részében is. Furcsának tűnik e dallamkoszorú (három dallam) összetétele. A „Hat ein jid ein Weibele” után egy régi izraeli (mára csaknem elfeledett) dal visszhangzik, azaz a „Boker, boker bá” és a befejező része pedig egy ismert orosz táncmelódia. Még több hagyományos anyagot idéz a „Máramarosszigeti tánc” (3) és a „Menyasszony búcsúztató” (12). A kazetta két legismertebb dala az „Ani maamini” (5) (amit természetesen „Ani maamin”-nak kell írni helyesen) és az egész világon közismert „Szól a kakas már” (2). Tudni való, hogy a dallamát Kodály Zoltán is lejegyezte, amikor Kállón járt – s mára egész irodalom bontakozott ki e egyetlen dal körül. A haszid világban rendkívül népszerű – ma a legtöbben olyanok énekelik magyarul, akik egy szót sem ismernek egyébként nyelvünkön. Jiddisre fordított verziója is ismeretes.

A kazetta nagyon szép és vonzó zenét kínál hallgatójának. Mégsem nevezném meg zsidó zenének. Inkább: „Hommage”-nak a zsidó muzsika előtt. Jó lenne több ilyen kazettát kérni, hallani Muzsikáséktól. Ilyen törekvések napirendre tűzhetnék a zsidó zene – egy letűnt világ – életproblémáját, létét

M A H I R O B S E R V E R

M É D I A F I G Y E L Ő

Ha Ön vállalkozó, **AKKOR VÁLASSZA**
Ha Ön üzletember, **MAGYARORSZAG**
Ha Ön kulturális cég **LEGNAGYOBB**
menedzsere, **TAPASZTALATTAL**
Ha Ön egy elfoglalt **RENDELKEZŐ**
ember, akit érdek- **SAJTÓFIGYELŐJÉT!**
nek a nyomtatott és
az elektronikus sajtó hírei, reklámjai,

*Mi bármely médium bármely területét
bármely témában figyeljük Ön helyett.
Hívjon, keressen bennünket még ma!*

1091 Budapest IX., Üllői út 51.
Telefon: 133-4713, 114-3421
Telefax: 113-0688